

УДК 348:348.1/7:347.6

DOI 10.33244/2617-4154.3(16).2024.37-45

В. В. Житнік,

аспірант кафедри теорії та історії держави і права,

Державний податковий університет

e-mail: viktorztnk@gmail.com

ORCID ID 0009-0002-3272-6159

ГЕНДЕРНЕ НАСИЛЬСТВО В ШЛЮБІ Й ДЕКРЕТАЛЬНЕ ПРАВО У XII–XIII СТСТ.

Стаття присвячена дослідженню гендерного насильства в шлюбі в середньовічних юридичних пам'ятках і розгляду механізмів захисту від нього в церковному праві XII–XIII століть. Констатовано, що шлюб був основою середньовічної суспільної організації та базувався на традиції, закладеній нормами римського права й приписами Старого Заповіту. Зазначено, що 1) в багатьох питаннях подружнього життя жінка залишалася підвладною чоловікові, при тому що у виконанні подружнього обов'язку чоловіки і жінки були абсолютно рівними; 2) упереджене ставлення до жінок та патріархальні законодавчі норми спричиняли значне обмеження прав жінки в суді. Підкреслено, що з цілого ряду сімейно-шлюбних проблем світське і канонічне право суперечили одне одному, наприклад, у визнанні злочинним залишення жінки, відсилення жінки без її вини. Зазначено, що юрисдикційна компетенція Церкви в шлюбних питаннях поступово розширювалася. Констатовано, що церковні трибунали здійснювали юрисдикцію, зокрема кримінальну, щодо сексуальної поведінки в шлюбі, а також усіх видів позашлюбної сексуальної поведінки. Блуд, перелюб, двоєженство, звалтування, кровозмішення, проституція та содомія підлягали церковним покаранням і належали до компетенції церковних судів. Можна вважати доведеним, що в статевих стосунках у середньовічному шлюбі (виконання «подружнього боргу») жінка (дружина) мала рівні права й обов'язки зі своїм чоловіком. Зроблено висновок, що забезпечення захисту жінок від насильства в шлюбних і позашлюбних відносинах в Західній Європі у XII–XIII століттях пов'язане з розповсюдженням канонічного права.

Ключові слова: канонічне право, декретальне право, шлюбне право, гендерне насильство, Середні віки.

Постановка проблеми. «Класичні» норми канонічного шлюбного законодавства було сформовано в чітку систему шлюбних правовідносин і запроваджено на практиці впродовж XII та XIII століть. У правових джерелах XII століття багато текстів і правових рішень дають описи насильства, і зокрема сексуального насильства щодо жінок як у шлюбі, так і поза шлюбом. Через визнання юридичною особою жінка отримала права, які захищали її від чоловіка та мали стати запобіжником від насильства в шлюбі. Декреталії пап Олександра III (1159–1181), Інокентія III (1198–1216) і

Григорія IX (1227–1241) [1; 2] згадують насильство («vis» або «violentia») в контексті церковного закону про шлюб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення середньовічного канонічного (В. Санжаров [3; 4; 5; 6], М. Мацелик [7; 8; 9], О. Павлюх [10; 11] та ін.) і шлюбно-сімейного (Є. Харитонов [12], В. Форманюк [13], Т. Харитонova [14], О. Лощикін [15], О. Шумейко [16] та ін.) права в західно- та східноєвропейській церковній традиції має у вітчизняній і зарубіжній історіографії тривалу дослідницьку історію. Представники одеської юридичної школи Є. Харитонов, В. Форманюк, Т. Харитонova досліджували основні чинники формування візантійської системи шлюбно-сімейного права за ранньовізантійської доби: східний варіант християнської релігії; ментальність, спосіб життя і побутові звички, закріплені в нормах звичаєвого права; римське приватне право [12; 13; 14]. Важливим джерелом з вивчення «східного» середньовічного шлюбно-сімейного права є «канонічні відповіді» («responsa prudentium») патріархів на запити правознавців [17, с. 168–169]. Єдині «канонічні відповіді» («responsa prudentium»), які збереглися від Східної Церкви до 1081 року, це «відповіді» патріарха Фотія (858–867, 877–886 рр.). «Відповіді» Фотія охоплюють дуже широкий спектр церковних проблем, серед яких питання подружжя та визначення неправильної (гріховної, злочинної) поведінки у сфері статевої моралі [7, с. 52]. В. Форманюк на візантійському матеріалі підкреслив важливу особливість шлюбно-сімейного права, починаючи з раннього середньовіччя: запозичення надбань римського права стосувалося скоріше форми, ніж змісту. «Зміст же, тобто розуміння сутності інституту шлюбу, його філософія докорінним образом змінюється, він наповнюється догматами християнського вчення про шлюб як таїнство Царства Божого» [13, с. 6]. Як характерну рису візантійського шлюбного права дослідник визначив, що значна кількість шлюбних відносин «взагалі залишається за межами правового поля і це відкриває простір для запровадження релігійних морально-етичних норм» [13, с. 17]. В. Санжаров навів особливості формування шлюбно-сімейного права в Західній Європі, зазначивши, що представлений Граціаном аналіз перешкод для шлюбу став основою канонічного шлюбного права [3, с. 10]. О. Лощикін, Г. Санжарова, Н. Бинюк відзначили поступове розширення юрисдикційної компетенції Церкви в шлюбних питаннях [15, с. 28–36]. Дослідники вважають, що церковні трибунали здійснювали юрисдикцію, зокрема кримінальну, щодо сексуальної поведінки в шлюбі, а також усіх видів позашлюбної сексуальної поведінки. Блуд, перелюб, двоєженство, зґвалтування, кровозмішення, проституція та содомія підлягали церковним покаранням і належали до компетенції церковних судів [9, с. 49–52]. Водночас треба зазначити, що ані шлюбний складник системи середньовічного церковного правозастосування в Західній Європі (на відміну від сучасного або античного), ані проблема насильства в шлюбі і правові запобіжники проти нього досі не були предметом окремого дослідження у вітчизняній науці.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є характеристика гендерного насильства в шлюбі в середньовічних юридичних пам'ятках і розгляд механізмів захисту від нього в церковному праві XII–XIII століть.

Виклад основного матеріалу. Найважливіші західноєвропейські канонічні тексти про шлюб XII–XIII століть містяться в «Декреті» (бл. 1140–1150) Граціана (справи або «causae» 27–36) [3, с. 9–10; 5, с. 18–21; 6], у спеціальній «Сумі» зі шлюбного права Бернарда Павійського (1170-ті роки) [2; 10, с. 21–31], у 4 книзі «Liber extra» (1234) [5, с. 19–20; 1; 3, с. 11]. У XIII столітті каноністи почнуть спиратися на декреталії та праці папи Олександра III (1159–1181), а потім папи Інокентія III (1198–1216) [2; 7, с. 51] і соборні постанови насамперед Третього Латеранського Собору 1179 р. [3, с. 12–13; 8, с. 48–50; 11, с. 50–54]. Для вивчення шлюбного права за часів, коли ще не існувало офіційних чітко визначених правил для церковних шлюбів, дослідники звертаються до найбільшого після «Декрету» Граціана збірника папських декреталій «Collectio Francofurtana», який було створено у 1181–1182 роках у Труа або в Сансі у Шампані. Збірник містить понад 800 декреталій, розділених на 84 титули [18, с. 62–71].

Нова модель церковного шлюбу (нерозривний шлюб) була створена в другій половині XII століття, щоб захистити жінок і чоловіків від насильства. Насильство проти жінок існувало в Середньовіччі в різних формах, наприклад як прямий примус (*violentia*) – у рабському стані подружжя та в разі згвалтування, або за умови відсутності свободи волевиявлення (*vis*). Розглянемо передусім останній вид насильства – нехтування особою (її згодою чи незгодою) під час укладення дійсного шлюбу чи в шлюбі, який є дійсним згідно з канонічним правом.

Каноністи впродовж попередніх століть висловлювали різні думки відносно приписів шлюбного права. Іво Шартрський (1040–1115) стверджував, що «діві не повинні бути змушені приймати чоловіків проти волі своїх батьків або проти своєї власної волі» [4, с. 7]. Найважливішими з ідей Граціана, пап Олександра III та Інокентія III для канонічного шлюбного права були положення про згоду батьків, благословення священника та публічність. Граціан прямо заявив, що згоди сторін на шлюб і обміну одними лише обіцянками вистачає, щоб зробити пару нерозривно пов'язаною, перетворюючи шлюб у таїнство (справа 29 «Декрету» Граціана). У справі 31 свого «Декрету» Граціан зазначив: «Жодна жінка не повинна бути з'єднана з кимось, крім як відповідно до її вільної волі» [3, с. 9–10; 5, с. 18–21; 6]. Будь-який шлюб, укладений під примусом, якщо його можна було достатньо підтвердити, мав підставу для анулювання. Лише вільної згоди було достатньо для укладення дійсного шлюбу.

Декреталія папи Олександра III чітко визначила, що «шлюб укладений силою, має бути розірваний» («*dissolvendum est*»). Договірний шлюб, що укладався відповідно до світського права, фактично означав, що жінка переходила з-під контролю свого батька чи господаря під контроль свого чоловіка. У цій правовій колізії жінка була правовим об'єктом, а не незалежною юридичною особою. Відповідно до тогочасного канонічного права, укладений у такий спосіб шлюб вважався нерозривним, якщо він був скріплений статевим актом. Подружнє життя охоплювало ряд прав і обов'язків. Основна ідея канонічного шлюбного права полягала в тому, що подружжя має підкорятися, коли його просять про секс (за одним винятком: коли у жінки була менструація) [19, с. 241]. Подружній обов'язок часто тлумачився деякими дослідниками як дозвіл на згвалтування дружин чоловіками. Але як бути у випадку, коли молода жінка перебуває

у стосунках з чоловіком, з яким вона більше не хоче жити, вона тікає від цих стосунків і живе з іншим чоловіком. Папська декреталія розглядає випадок, коли дівчина, якій ще не виповнилося 12 років, була змушена мати секс з чоловіком («fuerit copulata») проти своєї волі, але втекла від нього, як тільки могла. Правове питання, яке виникає з точки зору Церкви, – який із союзів цієї жінки є дійсним шлюбом? Папа звертає увагу на очевидне ігнорування необхідної згоди жінки на шлюб. Делегований папський суддя єпископ Вустера заслухав свідків. Деякі з них підтвердили викладену вище версію подій. Інші свідки, навпаки, стверджували, що жінці вже було 14, коли вона вийшла заміж, і що впродовж року шлюбу вона часто вступала в статеві стосунки, не чинячи жодного опору. Покинутий чоловік заявив, що нинішній чоловік забрав жінку від нього й утримував силою. Оскільки останній знову звертається до папи, можна припустити, що суддівське рішення було на користь жінки [18, с. 64–67; 20, с. 330–333].

Канонічне право визнавало жорстокість і насильство підставами для законного розлучення. Втім, згідно з папською декреталією, вміщеною в збірник «Liber extra» Григорія IX, «не кожне насильство (violencia) перешкоджає шлюбу». Вважалося можливим, що вільна згода на шлюб все ще може бути досягнута після акту насильства з боку чоловіка [18, с. 67–68]. До того ж церква опікувалася захистом жертв насильства. «Collectio Francofurtana» наводить випадок, наведений у «Декреті» Бурхарда Вормського, в якому йдеться про дружину, яку згвалтували поза шлюбом, про її чоловіка, який через це намагається її вбити, і про єпископа, який запропонував цій жінці захист і притулок [18, с. 68–71].

Подружнє насильство могло бути застосоване і до чоловіків. До папи Олександра III (1159–1181) звернувся за роз'ясненням і допомогою віруючий нормандського походження з англійського діоцезу Йорк. За його розповіддю за кілька років до того його викрав і утримував інший чоловік, який вимагав запрягтися, що він одружиться з певною жінкою. Після принесення відповідної присяги викрадач відпустив його. Але позивач незабаром одружився з іншою жінкою, яка з тих пір народила від нього кількох дітей. Але жінка, на якій він одружиться через вимушену присягу, звернулася до архієпископа Роджера Йоркського, останній наказав чоловікові полишити дружину й розлучитися з матір'ю своїх дітей; і чоловік послухався. Невдовзі жінка, яка поскаржилася на цього чоловіка архієпископу, померла, і, здавалося б, подружня проблема вирішилася сама собою. Але чоловік не наважувався повернутися до дружини та дітей, тому що він більше не був упевнений, чи тепер його шлюб буде вважатись дійсним шлюбом, чи він буде жити в гріху, якщо повернеться до колишньої дружини. Листом від 30 червня 1177 року папа Олександр III призначив делегованими суддями магістра Вакарія та абата абатства Фонтен, чий досвід у складних питаннях канонічного права він знав і цінував. У декреталії папа окреслив підходи до справи й можливе суддівське рішення. Насамперед потрібно було визначитись, чи чоловік-скаржник уже вступив з першою жінкою у дійсний шлюб, до якого він був примушений до того, як одружився з майбутньою матір'ю своїх дітей. Якщо після звільнення він погоджувався на шлюб і вступав у статеві зносини («copula carnalis») з жінкою, зазначеною в присязі, йому дозволялося повернутися до другої дружини,

матері його дітей. Але якби він уже одружився з першою жінкою, яка була примушена до цього або за згодою, або через «*copula carnalis*», тоді йому заборонялось повертатися до другої дружини під страхом відлучення. Тому що другий союз було укладено за життя першої дружини, в цьому випадку другий союз не міг бути визнаним шлюбом у канонічному розумінні (укладений під час існуючого шлюбу). У цьому випадку папа заборонив можливість законного повернення до другої дружини – цей союз вважався незаконним. Втім після смерті першої дружини чоловікові не заборонялось одружитися з іншою, третьою жінкою [20, с. 335–337]. У питанні вільної згоди на шлюб чоловік мав такий самий правовий захист, як і жінка. Як бачимо, чоловік також міг опинитися в ситуації, коли його примусили дати згоду на шлюб. Примусовий ззовні шлюб і вимушене одруження призводили до його недійсності. Однак цей примус мав бути доведений, оскільки від цього залежало, який із двох шлюбів буде визнаний недійсним, щоб другий зміг стати дійсним шлюбом.

Церковні суди здійснювали юрисдикцію щодо укладання та припинення шлюбу, законності дітей, усіх видів сексуальної поведінки. Церковні судді час від часу розглядали питання поведінки подружжя, зокрема скарги на фізичне насильство та сексуальну непристосованість, що могло бути підставою для розлучення або навіть анулювання шлюбу. Канонічні суди також мали кримінальну юрисдикцію щодо всіх видів позашлюбної сексуальної поведінки: блуд, перелюб, двоєженство, згвалтування, кровозмішення, проституція та содомія підлягали церковним покаранням і належали до компетенції церковних судів [9, с. 49–52].

Дослідники пов'язують забезпечення захисту жінок від насильства з розповсюдженням канонічного права. Кірші Салонен зміг довести, що «примусові шлюби» жінок у феодальному світі північноєвропейських країн припинились лише наприкінці XV століття через пізнє впровадження канонічного права в Скандинавії.

Висновки. Отже, можна зробити такі висновки: 1. Шлюб був основою середньовічної суспільної організації та базувався на традиції закладеній нормами римського права й приписами Старого Заповіту. 2. У багатьох питаннях подружнього життя жінка залишалася підвладною чоловікові, при тому що у виконанні подружнього обов'язку чоловіки і жінки були абсолютно рівними. 3. Упереджене ставлення до жінок та патріархальні законодавчі норми спричиняли значне обмеження прав жінки в суді. 4. З ряду сімейно-шлюбних проблем світське й канонічне право суперечили одне одному, наприклад у визнанні злочинним залишення жінки, відсилання жінки без її вини. 5. Юрисдикційна компетенція Церкви в шлюбних питаннях поступово розширювалася: церковні трибунали здійснювали юрисдикцію, зокрема кримінальну, щодо сексуальної поведінки в шлюбі, а також усіх видів позашлюбної сексуальної поведінки (згвалтування, содомія та подібне), які підлягали церковним покаранням і належали до компетенції церковних судів. Можна вважати доведеним, що в статевих стосунках у середньовічному шлюбі (виконання «подружнього боргу») жінка (дружина) мала рівні права і обов'язки зі своїм чоловіком. Зроблено висновок, що забезпечення захисту жінок від насильства в шлюбних і позашлюбних відносинах у Західній Європі у XII–XIII століттях пов'язане з розповсюдженням канонічного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Санжаров В. А. Декреталії Григорія IX / Велика українська енциклопедія. URL : [https://vue.gov.ua/Декреталії Григорія IX](https://vue.gov.ua/Декреталії_Григорія_IX) (дата звернення: 29.10.2023).
2. Санжаров В. А. Декреталісти / Велика українська енциклопедія. URL : <https://vue.gov.ua/Декреталісти> (дата звернення: 27.10.2023)
3. Санжаров В. А. Становлення та розвиток канонічного права в Західній Європі у XII–XIV століттях : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Ірпінь, 2024. 20 с.
4. Санжаров В. А. Витоки і джерела канонічного права в Західній Європі до Декрету Граціана. *Правова позиція*. 2022. № 1 (34). С. 5–9. DOI : <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2022-1.1>
5. Санжаров В. А. Оформлення системи церковного права в Західній Європі у XII столітті. Декрет Граціана. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2021. Вип. 6 (41). С. 18–21. DOI : [https://doi.org/10.32837/руув.v0i6\(41\).959](https://doi.org/10.32837/руув.v0i6(41).959)
6. Санжаров В. А. Декрет Граціана / Велика українська енциклопедія. URL : [https://vue.gov.ua/Декрет Граціана](https://vue.gov.ua/Декрет_Граціана) (дата звернення: 2.10.2023).
7. Мацелик М. О., Берестень А. В., Бинюк Н. М. Канонічне (церковне) право на Сході середньовічної Європи: вплив імперії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 51–54. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/10>
8. Санжаров В. А., Санжарова Г. Ф., Мацелик М. О. Третій Латеранський Собор і канонічне право: еволюція законодавства та права церкви в XII столітті. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 48–50. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/8>
9. Мацелик М. О., Бинюк Н. М., Санжарова Г. Ф. Середньовічне церковне судочинство: цивільний та кримінальний процеси. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право*. 2022. Вип. 1 (8). С. 9–20. DOI : [https://doi.org/10.33244/2617-4154.1\(8\).2022.9-20](https://doi.org/10.33244/2617-4154.1(8).2022.9-20)
10. Павлюх О. А., Санжаров В. А. Болонська правова школа у XII столітті. Внесок декретистів в створення системи західноєвропейського церковного права. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право*. 2022. Вип. 1 (8). С. 21–31. DOI : [https://doi.org/10.33244/2617-4154.1\(8\).2022.21-31](https://doi.org/10.33244/2617-4154.1(8).2022.21-31)
11. Павлюх О. А., Санжаров В. А., Бинюк Н. М. Значення соборного законодавства для реформи Церкви та розвитку канонічного права в XII столітті: Латеранські Собори 1123, 1139, 1179 років. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 50–54. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-4/10>
12. Харитонов Є. О. Історія приватного права Європи: Східна традиція. Одеса : Юридична література, 2000. 260 с.
13. Форманюк В. І. Формування Візантійської системи шлюбно-сімейного права (IV–VI стст.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Одеса, 2001. 24 с.

14. Харитоновна Т. Є. Систематизація права у Візантійській імперії у першій пол. VI ст. н. е. (Систематизація Юстиніана) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. Одеса, 2003. 16 с.
15. Лошихін О. М., Санжарова Г. Ф., Бинюк Н. М. Середньовічний шлюб в гендерному вимірі: жінка і сім'я згідно з приписами канонічного права. *Ірпінський юридичний часопис. Серія: право.* 2023. Вип. 1 (10). С. 28–36. DOI : [https://doi.org/10.33244/2617-4154.1\(10\).2023.28-36](https://doi.org/10.33244/2617-4154.1(10).2023.28-36)
16. Шумейко О. Філософсько-правовий аналіз європейської інституції сім'ї в епоху Середньовіччя. *Філософські та методологічні проблеми права.* 2019. Т. 17, № 1. С. 77–82.
17. The History of Byzantine and Eastern Canon Law to 1500 / ed. W. Hartmann, K. Pennington. Washington : The Catholic University of America Press, 2012. 376 p.
18. Drossbach G. Gewalt gegen Frauen Untersuchungen zum Dekretalenrecht des 12. Jahrhunderts. *Das Mittelalter.* 2007. Vol. 12 (1). S. 62–71.
19. Brundage J. A. Law, Sex and Christian Society in Medieval Europe. Chicago : University of Chicago Press, 1987. 698 p.
20. Drossbach G. Schutz vor Gewalt gegen Frauen und Männer in Papstbriefen des 12. Jahrhunderts. *Gewalt, Krieg und Geschlecht im Mittelalter / hrsg. A. Föföel.* Berlin, 2020. S. 327–342.

REFERENCES

1. Sanzharov V. A. Decretals of Gregory IX. *Great Ukrainian Encyclopedia.* URL : [https://vue.gov.ua/Декреталії Григорія IX \(29.10.2023\)](https://vue.gov.ua/Декреталії Григорія IX (29.10.2023)).
2. Sanzharov V. A. Decretalists. *Great Ukrainian Encyclopedia.* URL : [https://vue.gov.ua/Декреталісти \(27.10.2023\)](https://vue.gov.ua/Декреталісти (27.10.2023)).
3. Sanzharov V. A. Formation and Development of Canon Law in Western Europe in the 12th–14th Centuries: author's abstract of the dissertation. Irpin, 2024.
4. Sanzharov V. A. Origins and Sources of Canon Law in Western Europe Before the Gratian Decree. *Legal Position.* 2022. Issue 1 (34). P. 5–9.
5. Sanzharov V. A. Creation of the System of Ecclesiastical Law in Western Europe in the XII Century. Gratian's Decretum. *Subcarpathian Law Herald.* 2021. Issue 6 (41). P. 18–21.
6. Sanzharov V. A. Gratian's Decretum. *Great Ukrainian Encyclopedia.* URL : [https://vue.gov.ua/Декрет Граціана \(02.10.2023\)](https://vue.gov.ua/Декрет Граціана (02.10.2023)).
7. Macelyk M. O., Veresten A. V., Binuk N. M. Canon (Church) Law in Eastern Medieval Europe: Influence of the Empire. *Juridical Scientific and Electronic Journal.* 2022. Issue 9. P. 51–54.
8. Sanzharov V. A., Sanzharova G. F., Macelyk M. O. The Third Lateran Council and Canon Law: the Evolution of Legislation and Church Law in the 12th Century. *Juridical Scientific and Electronic Journal.* 2023. Issue 10. P. 48–50.
9. Macelyk M. O., Binuk N. M., Sanzharova G. F. Medieval Church Judiciary: Civil and Criminal Processes. *Irpin Legal Chronicles: The Scientific Journal.* 2022. Issue 1 (8). P. 9–20.

10. Pavlyukh O. A., Sanzharov V. A. Bologna Law School in the XII Century. The Contribution of Decretists in Creating a System of Western European Ecclesiastical Law. *Irpın Legal Chroniclles: The Scientific Journal*. 2022. Issue 1 (8). P. 21–31.

11. Pavlyukh O. A., Sanzharov V. A., Binuk N. M. The Importance of Conciliar Legislation for the Reform of the Church and the Application of Canon Law in the Twelfth Century: Lateran Councils 1123, 1139, 1179. *Juridical Scientific and Electronic Journal*. 2022. Issue 4. P. 50–54.

12. Kharitonov E. O. History of private law in Europe: Eastern tradition. Odesa : Legal literature, 2000.

13. Formanyuk V. I. Formation of the Byzantine system of marriage and family law (IV–VI centuries): author's abstract of the dissertation. Odesa, 2001.

14. Kharitonova T. E. Systematization of law in the Byzantine Empire in the first half of the 6th century AD (Systematization of Justinian): author's abstract of the dissertation. Odesa, 2003.

15. Loschykhin O. M., Sanzharova G. F., Binuk N. M. Medieval Marriage in the Gender Dimension: Woman and Family in Canon Law. *Irpın Legal Chroniclles: The Scientific Journal*. 2023. Issue 1 (10). P. 28–36.

16. Shumeiko O. Philosophical and legal analysis of the European institution of the family in the Middle Ages. *Philosophical and methodological problems of law*. 2019. T. 17, issue 1. P. 77–82.

17. The History of Byzantine and Eastern Canon Law to 1500 / ed. W. Hartmann, K. Pennington. Washington : The Catholic University of America Press, 2012. 376 p.

18. Drossbach G. Gewalt gegen Frauen Untersuchungen zum Dekretalenrecht des 12. Jahrhunderts. *Das Mittelalter*. 2007. Vol. 12 (1). S. 62–71.

19. Brundage J. A. Law, Sex and Christian Society in Medieval Europe. Chicago : University of Chicago Press, 1987. 698 p.

20. Drossbach G. Schutz vor Gewalt gegen Frauen und Männer in Papstbriefen des 12. Jahrhunderts. Gewalt, Krieg und Geschlecht im Mittelalter / hrsg. A. Föβel. Berlin, 2020. S. 327–342.

V. V. Zhytnik. GENDER VIOLENCE IN MARRIAGE AND DECREE LAW IN THE 12TH – 13TH CENTURIES

The article is devoted to the study of gender violence in medieval legal collections and consideration of the mechanisms of protection against it in church law of the 12th – 13th centuries. It has been established that marriage was the basis of medieval social organization and was based on the tradition established by the norms of Roman law and the prescriptions of the Old Testament. It was noted that 1) in many matters of married life, a woman remained subordinate to her husband, despite the fact that men and women were absolutely equal in the performance of marital duty; 2) prejudiced attitude towards women and patriarchal legal norms caused a significant limitation of women's rights in court. It is emphasized that secular and canonical law contradicted each other in a number of family and marital problems, for example, in recognizing it as a crime to leave a woman, sending a woman away through no

*Житник В. В. Гендерне насильство в шлюбі
й декретальне право у XII–XIII стст.*

fault of hers. It is noted that the jurisdictional competence of the Church in marriage matters gradually expanded. It was established that church tribunals exercised jurisdiction, including criminal jurisdiction, over marital sexual conduct, as well as all types of extramarital sexual conduct. Fornication, adultery, bigamy, rape, incest, prostitution and sodomy were subject to ecclesiastical punishments and belonged to the competence of ecclesiastical courts. It can be considered proven that a woman (wife) had equal rights and responsibilities with her husband in sexual relations in a medieval marriage (fulfilment of "marital duty"). It is concluded that the protection of women from violence in marital and extramarital relations in Western Europe in the 12th – 13th centuries is connected with the spread of canon law.

Key words: Canon Law, Decree Law, Marriage Law, Gender Violence, Middle Ages.

Стаття надійшла до редколегії 9 серпня 2024 року